

FÜLEP ÁDÁM

A FELSŐFOKÚ KÖNYVTÁROSKÉPZÉS KEZDETEI HAZÁNKBAN KOVÁCS MÁTÉ IDEJÉBEN¹

Könyvtárosképzés és életpálya (előzmények és kialakulás)

A 2016 novemberében megrendezett *Egyház és társadalom* című konferencián elhangzott előadásom és a belőle készített jelen tanulmányom témája a magyar könyvtárosképzés kialakulásának és kezdeteinek bemutatása a kor egyik legnagyobb könyvtárosának, középiskolai és egyetemi tanárának, művelődéspolitikai és művelődéstörténeti személyének, Kovács Máténak (1906–1972)² a munkásságán keresztül. Az írásomban tehát az 1940-es évek végén kialakult hazai könyvtárosképzés előzményeit, kezdeteit és kialakulását kívánom körüljárni, vizsgálni és bemutatni a doktori tanulmányaim és kutatómunkám alatt eddig összegyűjtött és feldolgozott elsődleges, elsősorban kéziratári és másodlagos, már publikált források felhasználásával.

Dr. Kovács Máté könyvtáros, Debrecenben egyetemi, később akadémiai könyvtárigazgató, középiskolai és tanszékvezető egyetemi tanár, az irodalomtudományok kandidátusa – tehát számos, már önmagában is jelentős terület szakembere – 1956-tól egészen az 1972-ben bekövetkezett haláláig vezette, igazgatta és rendezte a magyar könyvtárosképzés kialakulásának az ügyét, helyi és országos szinten egyaránt. Kovács Máté éppen a hazai, felsőfokú könyvtáros szakemberképzés megalapozásánál volt jelen, és vállalt kiemelkedő szerepet; a munka elvi, elméleti és módszertani eredményeivel elévülhetetlen érdemeket szerzett.³

A könyvtárosképzés helyzetéről és problémáiról, általában pedig a könyvtáros életpálya mibenlétéről és megítéléséről megállapíthatjuk, hogy azok értékelése már a kezdetekkor is kettős volt: egymással szemben állt ugyanis a szakma és a szakmán kívüliek csoportja, s a két terület tagjai eltérő igények és értékítélet mentén véleményezték a könyvtáros szakma fontosságát és létjogosultságát. A szakma, elsősorban a könyvtárügy vezetői szükségesnek látták, hogy több és differenciáltabban képzett

¹ A tanulmány az EFOP-3.6.1-16-2016-00001 „Kutatási kapacitások és szolgáltatások komplex fejlesztése az Eszterházy Károly Egyetemen” című projekt támogatásával készült.

² FÜLÖP Géza, *Kovács Máté pályája, művelődés- és könyvtárpolitikai tevékenysége = Kovács Máté emlékkönyv*, (szerk. Szelle Béla), Bp., MKE, 1983, 5–16.

³ TÓTH Gyula, *Kovács Máté, a pedagógus és példaadó = Kovács Máté emlékkönyv*, (szerk. Szelle Béla), Bp., MKE, 1983, 39–50.

könyvtáros szakember dolgozzon. A kívülállók minderről, a könyvtárosok számának gyors és ugrásszerű növekedéséről, a felkészültségükkel szemben támasztott követelményekről, azok különbözőségéről és összetettségéről nem vagy csak kételkedve vettek tudomást. A fentiekkel kapcsolatban megállapíthatjuk, hogy az értékelési különbségek az áttekintés hiányából fakadtak. Pedig az addigi eredmények reális értékelésére, valamint a további teendők megítélésére csak az előzmények és a konkrét valóság, vagyis a szakképzés elindulását megelőző és azt követő időszak helyzetének megismerésével volt, illetve nyílik ma is lehetőség. Ezek együttes ismeretével biztosítható ugyanis a megfelelő következtetések levonása.

A könyvtáros életpálya más értelmiségi foglalkozásokhoz képest – mint a jogász, papi, orvosi, tanári, mérnöki, művészi stb. – „világszerte is viszonylag későn, nálunk pedig még később és lassabban vált”⁴ főfoglalkozássá. Ennek elsődleges okaként az írásbeliség kiváltságos helyzetét jelölhetjük meg, hiszen az írásbeli közlés formája évszázadokon át, egészen a feudális társadalom hanyatlásáig az uralkodó osztályok monopóliuma maradt. Emellett a kezdeti időkben a könyvek csak lassan, sok idő és munka ráfordításával készültek el, ezért kevés volt belőlük, és drágán lehetett hozzájuk jutni. Az írásbeli közlés és az olvasás lehetőségei, illetve előnyei tehát nem a társadalom széles rétegeinek érdekét szolgálták, hanem csak egy szűkebb körét, a világi és egyházi hatalom birtokosaiét, akik ezeket a saját javukra használták fel.⁵ Az írásbeliség társadalmi hasznosítása tehát meglehetősen korlátozottnak bizonyult, emiatt a vele járó szakmai feladatokat hosszú ideig mindössze néhány, a könyvek világához vonzódó, az olvasást kedvelő írástudó – pap, tudós, hivatalnok stb. – látta el, mellékfoglalkozásként. Főfoglalkozású könyvtárosokat csak néhány egyházi (főpapi és szerzetesrendi), királyi, főúri, felsőoktatási (egyetemi, illetve főiskolai) vagy nagyobb közkönyvtárakban tudtak külön is foglalkoztatni.⁶ Varjas Béla (1911–1985) már az 1940-es évek derekán megfogalmazta, hogy mindezt – a könyvtári állományok nagyságának függvényében – rendeleti úton kell kötelezővé tenni. A hazai könyvtárosképzés egészéről szóló tervezete jóval részletesebben kidolgozott volt, mint az 1947-es könyvtári törvénytervezet vonatkozó része, így koncepciója a rövidesen elinduló egyetemi könyvtárosképzés egyik alapforrása lett.⁷

⁴ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR KÉZIRATTÁR, Fond 210/121/1. KOVÁCS Máté, *A könyvtárosképzés helyzete és főbb problémái*.

⁵ Uo.

⁶ KOVÁCS Máté, *Az egyetemi könyvtárosképzés két évtizedes fejlődése és fő kérdései = Könyvtártudományi tanulmányok*, szerk. KOVÁCS Máté, RÁCZ Aranka, Bp., NPI, 1970, 9–130.

⁷ CZÖVEK Zoltán, *Az egyetemi könyvtárosképzés megindulása Magyarországon = Training and practice*, 8 (2010), 3–4, 21–42.

A könyvtáros szakma és a hozzá kapcsolódó képzés kialakulásának folyamatában gyökeres fordulat a kapitalista, polgári,⁸ majd szocialista társadalmak⁹ fokozatos létrejöttével következett be, amikor is az írásbeli közlés és olvasás tömegjelenséggé vált. A társadalmak mindennapi életének megváltozásával mindez a könyvhöz kapcsolódó szakmák, mint a könyvkiadás, -terjesztés és a számunkra különösen fontos könyvtárosság dolgozói létszámának gyarapodásához vezetett. Örömmel állapíthatjuk meg, hogy a művelődés szempontjából hangsúlyos szakmák feladatait – valamennyi területen – már nemcsak egyre több, hanem egyre magasabb általános és szakmai műveltséggel rendelkező, a munkát főfoglalkozásban végző alkalmazott kezdte ellátni. „*Vagyis ugyanúgy, mint a többi foglalkozások esetében is, a könyvtárosság alakulását is a tényleges társadalmi szükséglet [...] határozza meg*”¹⁰, állapította meg Kovács Máté a magyarországi könyvtárosképzés 1950-es és 1960-as éveinek helyzetéről, illetve főbb problémáiról megfogalmazott értekezésében. A kiadvány és a könyvtár társadalmi szerepének bővülése és differenciálódása, valamint a velük kapcsolatos társadalmi folyamatok tömegméretűvé és -hatásúvá fejlődése tehát a szakképzett könyvtárosok számának gyarapodásához vezetett. A fejlettebb országokban a társadalmi, gazdasági és kulturális fejlődés üteme és színvonala szerint a könyvtárosok szakképzetlen csoportját tehát a már egyre jelentősebb számú, szakképzésben részesült állomány váltotta fel. Maga a könyvtárosság így vált mellékfoglalkozásból fokozatosan főfoglalkozássá, s kezdte betölteni az elkövetkező időszakban elnyert szerepét.¹¹ Ez lényegében egy professzionalizációs folyamat volt, amelynek során a könyvtárakban végzett és végzendő cselekvések először munkává, vagyis nem rendszeres és nem rendezett körülmények között művelt tevékenységgé, majd munkából foglalkozássá, vagyis már rendszeresen és rendezett viszonyok keretei között folytatott munkává, végül pedig olyan hivatássá alakultak, amelyet csak szakemberek gyakorolhattak.¹²

Szemügyre véve a képzés külföldi elindulását, megállapíthatjuk, hogy a könyvtáros szakot a világon majdnem mindenhol az egyetemeken szervezték meg, elsősorban azért, hogy a muzeális könyvtári gyűjtemények, mint a kéziratár, az ősnymtatványok vagy más régi és ritka művek tárai számára képezzenek felsőszintű

⁸ ERDEI Ferenc, *A magyar társadalom a két háború között = A magyar társadalomról*, Bp., Akadémiai Kiadó, 1980, 291–346.

⁹ ERDEI Ferenc, *Polgárok és kispolgárok a szocialista társadalomban = A magyar társadalomról*, Bp., Akadémiai Kiadó, 1980, 381–382.

¹⁰ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR KÉZIRATTÁR, Fond 210/121/1. KOVÁCS Máté, *A könyvtárosképzés helyzete és főbb problémái*.

¹¹ *Uo.*

¹² KELLER Márkus, *A professzionalizációs elméletek a szociológiában = A tanárok helye: A középiskolai tanárság professzionalizációja a 19. század második felében, magyar–poros összehasonlításban*, Bp., L'Harmattan, 1956-os Intézet, 2010, 18–22.

szakembereket. Így született meg a szak 1821-ben Franciaországban, 1880-ban Angliában, 1886-ban Németországban, 1887-ben az Amerikai Egyesült Államokban és 1891-ben Olaszországban. Később azonban, megfelelő a könyvtárügy fejlődése által támasztott kívánalmaknak, szükségessé vált a közművelődési és középszintű könyvtárosok képzésének elindítása is, amit az akkori felfogás szerint az egyetemek falain kívül és alacsonyabb szinten, direkt erre a célra indított rövidebb-hosszabb szaktanfolyamokon tettek elérhetővé.¹³

Az előbbieken említett két könyvtártípus mellett azonban újabb könyvtárak, könyvtártípusok, szakrészlegek és munkakörök kezdtek formálódni, amelynek folyamata természetszerűleg magával hozta a szakképzés differenciálódásának igényét, külföldön és hazánkban egyaránt. A könyvtárakban növekvő állomány és forgalom mellett – szerencsés módon – a képzésben résztvevők létszáma is emelkedett, aminek eredményeként a mindennapi, egyre sokrétűbb feladatok megfelelő elvégzéséhez a munkamegosztás is fokozatosan kialakulhatott. Megjelent az a gyakorlat, hogy a munkaköröket szintenként specializálni kezdték, ami azt jelentette, hogy a könyvtárak a munkakörök szerint, az elvégzendő részmunkák jellegével és színvonalával arányos felsőszintű, középszintű és alapszintű végzettséggel rendelkező munkatársakat igyekeztek alkalmazni a gazdaságosabb és eredményesebb munka érdekében. Mindezekkel párhuzamosan egyre inkább szükségessé vált, hogy a szakképzettség egyes szintjein belül az elsajátítandó ismeretek körét egy bizonyos mértékig specializálják az egyes könyvtártípusoknak, illetve munkaköröknek megfelelően. Megfogalmazódott ugyanis a munkakörök ellátásához kapcsolódó, többretegű felkészültség igénye.¹⁴ A képzés fejlődésének, differenciálódásának és bővülésének ellenére azonban „a könyvtári munkahelyek száma gyorsabban”¹⁵ nőtt, „mint a szakképzett könyvtárosok száma. Már két év óta több az állás, mint a végző könyvtáros”¹⁶ – olvashatjuk Kovács Máténak egy 1958-ban papírra vetett összegzését az elmúlt évek viszonyairól.

Hazánk könyvtári alkalmazottainak a száma a második világháborút követően gyarapodott ugrásszerűen. Könyvtáraink helyzetének első országos számbavételekor, 1884-ben mindösszesen csak 245 fő dolgozójuk volt. Ez a szám 1925-re már 558-ra emelkedett, annak ellenére, hogy a trianoni békeszerződés 1920. június 4-i megkötését követően Magyarország területe egyharmadára, lakóinak száma pedig 43%-ára csökkent.¹⁷ 1935-től kezdve viszont – amikor már 761 alkalmazott töltött

¹³ KOVÁCS, i. m., 9–130.

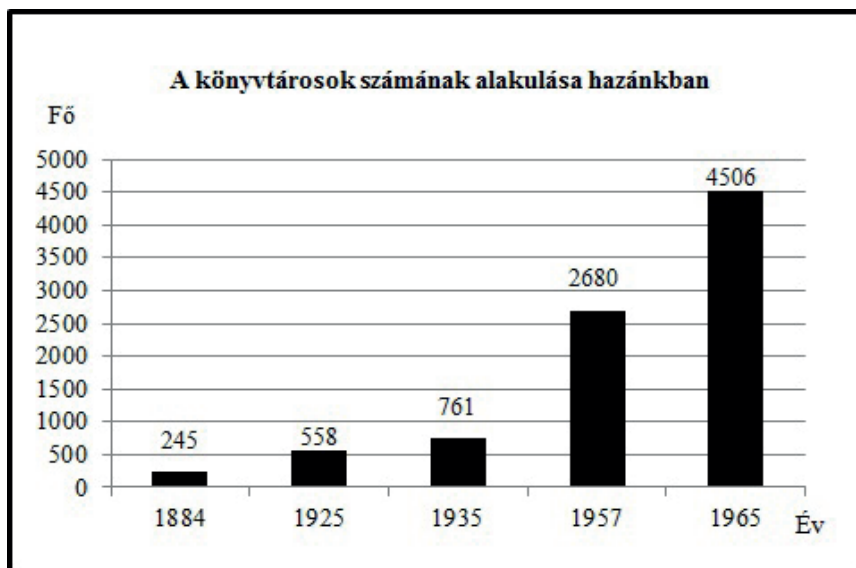
¹⁴ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR KÉZIRATTÁR, Fond 210/121/1. KOVÁCS Máté, *A könyvtárosképzés helyzete és főbb problémái*.

¹⁵ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR KÉZIRATTÁR, Fond 210/103/2. KOVÁCS Máté, *Emlékeztető*.

¹⁶ Uo.

¹⁷ ROMSICS Ignác, *Magyarország története a XX. században*, Bp., Osiris Kiadó, 1999 (Osiris Tankönyvek), 662.

be könyvtári állást Magyarországon – a számuk alakulásában jelentős növekedést tapasztalhatunk, hiszen 1957-re, az addig eltelt három évtized alatt csaknem hatszorosára, 2680-ra; 1965 végére pedig csaknem nyolcszorosára, 4506-ra ugrott a hálózat dolgozóinak létszáma. A folyamatot az alábbi ábra szemlélteti.

A könyvtárosok számának alakulása Magyarországon¹⁸

Megállapíthatjuk tehát, hogy az alkalmazottak számának ilyen mértékű felfutása azt eredményezte, hogy az 1960-as évek közepére a közművelődésben dolgozó szakemberek csoportjának már a jelentős részét alkották a könyvtárosok. Mindez pedig már nem csupán indokolta, hanem feltétlenül szükségessé is tette, hogy a szakképzés rendszere – a kialakult szintek és a specializálódás helyes arányai szerint – továbbfejlődjön.¹⁹

A hazai könyvtárosképzés elindulása és fejlődése

A felsőfokú könyvtárosképzés kezdete, fejlődése és intézményesülése Magyarországon, a közvetlen előzmények felvázolása után, három nagy szakaszban foglalható össze, amelyek áttekintésére a tanulmányom alábbi fejezetében kerül sor.

Kovács Máté a hazai könyvtárügy és benne a könyvtárosképzés emblematikus alakja volt, ezért személyének mind doktori kutatómunkámban, mind jelen ta-

¹⁸ Az ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR KÉZIRATTÁR, Fond 210/121/1. Kovács Máté, *A könyvtárosképzés helyzete és főbb problémái* alapján a szerző saját ábrája.

¹⁹ Uo.

nulmányomban kiemelt figyelmet szentelek. A képzés tanítható tudományának megalapozásával, a hozzá kapcsolódó tudományos ismeretkörök tantervbe foglalásával, valamint az elvi, elméleti és módszertani kidolgozásával a könyvtáros szakma magyarországi felsőfokú oktatását „a kor nemzetközi színvonalára emelte”.²⁰ Igyekezett megtalálni a megfelelő szinkront a képzés és a könyvtárügy valós igényei között, amelyben az oktatás felemelésének és megtartásának, a tanterv belső korszerűsítésének az adott kor színvonalának megfelelően mindenkor és folyamatos feladatnak kell lennie. Ennek ő maga is tevékeny részese és hirdetője volt.²¹ Az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában elhelyezett hagyatékának számos írásában, valamint a munkássága során megjelent tanulmányaiban, fogalmazványaiban, javaslataiban, tervezeteiben, beadványaiban és egyéb publikációiban értekezett a könyvtársképzés céljairól, feladatairól, helyzetéről, fejlődéséről és fontosságáról, lehetséges és szükséges irányairól, illetve mindazon eredményeiről, amelyeket már elért vagy célszerű lenne elérnie a jövőben. Igen összetett és gazdag munkásságának tükrében – kiegészítve más szerzőknek a korszakra vonatkozó publikációival – igyekszem azoknak a momentumoknak és ismereteknek az összegzését felvázolni, amelyekkel a legátfogóbban bemutatathatom a képzés elindulásának történetét.

Mint ahogyan azt már előrebocsátottam, a magyarországi könyvtársképzés fejlődése, intézményesülésének elérése három egymásra épülő szakaszban ment végbe, melyek közül az első különösen hosszúra nyúlt. Ezt az időbeli eltolódást az elmaradott viszonyok okozták, amelyek eredményeként a könyvtárosság feladatköre, a szakma kitanulása, valamint a mindennapi könyvtári munkához szükséges szakismereteknek átadása hosszú időn keresztül – egészen a 20. század első feléig – tapasztalatátadással és -átvétellel, az idősebb munkatársaktól való elsajátítással történt, hasonlóan az iparos mesterségek továbbadásához. Azonban még erre a műhelyen belüli ismeretátvételt sem mindig nyílt lehetőség, ha az előd váratlanul elhalálozott, vagy kivált a könyvtárból, a tapasztalatátadással és annak átvételével történő képzés tehát meglehetősen esetlegesen működött.²²

Ezzel szemben, illetve ennek folytatásaképpen, az intézményesülés második szakaszában már szakvizsgákkal és szaktanfolyamokkal igyekeztek lehetővé tenni a könyvtáros ismeretek megszerzését. Ennek első megvalósulásaként a Budapesti Tudományegyetem²³ könyvtárában, az Egyetemi Könyvtárban már 1874-től rendszeresítették a szakvizsgákat, majd pedig Szabó Ervin (1877–1918)

²⁰ TÓTH, i. m., 40.

²¹ TÓTH, i. m., 39–50.

²² ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR KÉZIRATTÁR, Fond 210/121/1. KOVÁCS Máté, *A könyvtársképzés helyzete és főbb problémái*.

²³ A későbbi ELTE, amely 1950-ben vette fel az Eötvös Loránd Tudományegyetem nevet. Forrás: Eötvös Loránd Tudományegyetem, *Az Egyetem története* (online) = <https://www.elte.hu/content/az-egyetem-tortenete.t.4?m=18> (letöltve: 2017. 01. 10.)

elgondolásai alapján a Fővárosi Nyilvános Könyvtárban is. A tanfolyamok és szakvizsgák létesítésének kötelezővé tételét 1922-ben már egy törvénnyel is előírták, ezek megvalósulásáról azonban nincsenek nyomok. 1898 és 1913 között a Múzeumok és Könyvtárak Országos Felügyelősége szervezett hét könyvtárosi tanfolyamot, majd pedig – már a két világháború között – a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete indított két tanfolyami képzést, 1935-ben és 1938-ban. Ezeken a tanfolyamokon elsősorban az akkori nagy, főként társadalomtudományi gyűjteményre épülő, valamint a nagyobb közművelődési (városi) könyvtárak szükségleteit és igényeit vették figyelembe, így a legtöbb időt és igyekezetet a történeti tárgyak oktatására (mint az írástörténet, könyv- és könyvtártörténet) fordították; a könyvtár-tan (bibliothékonómia), a könyvismeret (bibliológia) vagy a könyvleírás (bibliográfia) szűkebb keretek közé szorult. A Magyar Tanácsköztársaság tervszerűen vitte előre az ügyet. Ennek eredményeként a Budapesti Tudományegyetemen 1919-ben szerveztek szakképzést, szintén tanfolyami keretek között, két hónapos időintervallumban, amit „*a jövőben tudományos szakkönyvtáros képzéssel egyetemben az egyetemi oktatás egy tagozata gyanánt*” három féléves hosszúságú, önálló szakká kívántak/terveztek fejleszteni.²⁴ Ezt követően pedig további két tudományegyetemen (Debrecenben és Pécsen) magántanárok tartottak előadásokat a könyvtár-tudomány köréből. „*Mindez azonban szükségmegoldás volt, hiszen a fejlett külföldi országokban ekkor már évtizedek óta felsőfokon az egyetemeken, középszinten pedig külön szakintézményekben képezték a könyvtárak dolgozóit.*”²⁵

A fejlődés harmadik szakaszában a könyvtárosok képzése nálunk is intézményessé vált; az 1948–49-es tanév második félévében indult meg immáron önálló egyetemi szakként, egyelőre 6 féléves időtartammal, amit a későbbiekben 8, majd 10 félévessé fejlesztettek.²⁶ Ez Varjas Béla nevéhez fűződik, az ő irányításával kezdődött meg az oktatás, aki ekkor (1949–1957) az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója volt. Mindez azonban akkor még önálló, szervezett tanszék nélkül, amelyről gyakorlatilag csak 1951 után beszélhetünk. Varjas Béla így a tanszékvezetői, egyetemi tanári kinevezést és címet nélkülözve indította el a Budapesti Tudományegyetemen a könyvtárosképzést,²⁷ mellette a budapesti nagykönyvtárak, közülük is „*elsősorban a nemzeti könyvtár, s mellette az Egyetemi és Fővárosi Könyvtár vezető munkatársai tartották az előadásokat, vezették a szemináriumokat és gyakorlatokat*”²⁸ – ahogyan azt Fülöp Géza (1928–1998) Haraszthy Gyuláról (1910–1990), a tanszék 1951 és

²⁴ KOVÁCS, i. m., 9–130.

²⁵ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR KÉZIRATTÁR, Fond 210/121/1. KOVÁCS Máté, *A könyvtárosképzés helyzete és főbb problémái*.

²⁶ KOVÁCS, i. m., 9–130.

²⁷ SEBESTYÉN György, *Az alapítás = Az egyetemi könyvtárosképzés ötven éve: Az ELTE Könyvtártudományi Tanszékének rövid története*, Bp., ELTE Eötvös Kiadó, 2001, 31–50.

²⁸ FÜLÖP Géza, *Haraszthy Gyula a tanító és a példaadó* = Könyvtári Figyelő, 36 (1990), 1-2, 14.

1954 közötti vezetőjéről írt visszaemlékezésében olvashatjuk.²⁹ Az egyetemi szakképzés elindításával egy régen kialakult hiányt és egyre inkább sürgető igényt igyekeztek pótolni. Ezt korábban művelődés- és könyvtárpolitikusaink egész sora szorgalmazta.³⁰ A franciákhoz képest tehát több mint egy évszázados, más fejlettebb országokhoz képest csaknem hét-nyolc évtizedes, a Szovjetunióhoz képest pedig három évtizedes késéssel következett be, a szomszédos országokkal azonban egy időben.

Ebben a harmadik, intézményesülési időszakban, 1949-től 1963-ig tehát alig több, mint egy évtized alatt létrejöttek a könyvtárosképzés mai intézményei. Felső szinten a Budapesti Tudományegyetemen, illetve átmenetileg a Pedagógiai Főiskolán, középszinten pedig egyes könyvtárakban szaktanfolyamokon, valamint két tanítóképző intézetben (Debrecenben és Szombathelyen). Mindezek megalakulásától 1966 júniusáig felső szinten több mint 1150 hallgató szerzett diplomát könyvtáros szakon, és 460 hallgató folytatta még tanulmányait ebben az évben. Középszinten pedig – szintén ugyanaddig – 1350 fő végzett, és 800-an tanultak még folytatlagosan. A tanulmányi rend az elmúlt másfél évtized alatt többször változott, és a hallgatói létszám is erősen ingadozott. A képzés akkori és jövőbeli helyzetével kapcsolatos legfőbb kérdések azok voltak, hogy rendszere kialakultnak, illetve a meglévő alapokon tovább alakíthatónak tekinthető-e, valamint, hogy a vele szemben támasztott társadalmi követelményeknek miként lehetne jobban megfeleltetni.³¹

A szak elindításakor megfogalmazott eredeti szándékok szerint olyan könyvtári és tájékoztatási szakemberek képzése volt a cél, akik felkészültek „a különböző könyvtártípusok és tájékoztatási intézmények felsőfokú képzettséget igénylő munkaköreinek ellátására”.³² Kiemelt területként jutott érvényre a művelődésügyi, művelődéspolitikai kérdésekben való jártasság, valamint az önálló ítéletalkotás képességének fontossága is. A kettős felkészültséggel szemben az volt az elvárás, hogy azt „a társadalom általános és szakmai műveltségének emelése, a tudományos kutatás szolgálata érdekében hasznosítani tudják”.³³

A könyvtárosok szaktudásával kapcsolatban már a kezdetekkor megfogalmazódott – szintén az ELTE-n indult első magyarországi, felsőoktatási könyvtáros szaknak az égisze alatt – a hivatásuk megfelelő gyakorlásához szükséges összetett, többretegű felkészültség iránti igény, ami mindenekelőtt a könyv- és könyvtártörténeti, művelődéstörténeti és művelődésméleti, bibliológiai, valamint katalogi-

²⁹ SEBESTYÉN, i. m., 31–50.

³⁰ KOVÁCS, i. m., 9–130.

³¹ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR KÉZIRATTÁR, Fond 210/121/1. KOVÁCS Máté, *A könyvtárosképzés helyzete és főbb problémái*.

³² ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR KÉZIRATTÁR, Fond 210/103/1. KOVÁCS Máté, *A könyvtár szak tanterve*.

³³ Uo.

zálási és osztályozási alapismereteket jelentette. A második ilyen fontos terület a szakmai felkészülés elmélyülését szolgáló információkeresési, szakirodalmi tájékoztatási és könyvtártani ismeretanyagból állt, amelyet a gyakorlatok és a tanulmányi kirándulások fontossága,³⁴ illetve egy második szak sajátos szerepe és jelentősége követték. A kétszakos képzés fontosságát Kovács Máté élete és professzori munkássága során mindvégig hangsúlyozta,³⁵ hiszen a könyvtártudomány ismeretanyaga zömében nem az emberi művelődés szellemi és tartalmi kérdéseivel foglalkozik, hanem mindezeknek a külső megjelenésével, jelenségeivel és törvényszerűségeivel, így a könyvtáros számára „*lényeges, hogy valahol, valamilyen szakterületen a mű, a jelekkel rögzített tudattartalom szellemi, belső tartalmi kérdéseibe is behatoljon*”.³⁶ A könyvtáros hallgatók számára már ekkor megjelent az idegen nyelvek ismeretének szükségessége is, amelyek között legalább egy világnyelvnek kellett lennie. A szak pedig két szigorlat teljesítésével volt elvégezhető,³⁷ először nappali, később pedig a levelező, az esti vagy a kiegészítő képzési szintek valamelyikén.³⁸ A felvázolt területeknek és ismeretköröknek az elsajátítása neveléstudományi szempontból is jelentős momentum, megszerzésükre a tanulmányok ideje alatt feltétlenül szüksége van egy hivatását gyakorolni kívánó, könyvtáros szakos hallgatónak.

Láthatjuk tehát, hogy a magyar könyvtárosképzés milyen fejlődési szinteken ment keresztül, s hogyan vált a tapasztalatátadástól és -átvételtől a szakvizsgák és szaktanfolyamok rendszerén keresztül az egyetemek és főiskolák képzési palettájába bekerült, önálló szakká. Mindezek feltárása, elemzése és értékelése elkerülhetetlen napjaink könyvtárosképzési metódusainak a megértéséhez is, amelyhez remélem, hogy megfelelően hozzájárult ez a tanulmány.

³⁴ *Uo.*

³⁵ TÓTH, *i. m.*, 39–50.

³⁶ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR KÉZIRATTÁR, FOND 210/119/13. KOVÁCS MÁTÉ, *A könyvtárosképzés.*

³⁷ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR KÉZIRATTÁR, FOND 210/103/1. KOVÁCS MÁTÉ, *A könyvtár szak tanterve.*

³⁸ KOVÁCS, *i. m.*, 9–130.

The Beginnings of the Librarian Higher Education in our Country, at the Time of Máté Kovács

In my presentation, I would like to introduce the initial stages and development steps of the librarian higher education training in Hungary, at the time of Máté Kovács. Máté Kovács was one of the most prominent representatives of the librarian cases and training in the 20th century of Hungary. He was a secondary and university teacher and as an acclaimed educator worked a lot in the formation and consolidation of the domestic librarian higher education, and he also ensured the new supplies of the librarian majors and the education of them. He emerged out of his contemporaries with his versatile scientific, educational and practical activities, with his all-time preparedness and effective organizational skills.

With my presentation – so far excavated and processed sources in the mirror of manuscript archives and published documents in my research – I intend to introduce the initial formation, system, development and topical questions of the librarian education at our home Universities and Colleges. Over and above the impacts of Máté Kovács on the academic librarian training respectively on the libraries, and his efforts to strengthen these, together with the regard of the educational studies of the training.